

Oponentský posudek diplomové práce

Ela Doležalová: Finskošvédská menšina a její identita v díle Kjella Westöa

(FF UK – Ústav germánských studií 2019)

Předložená diplomová práce se zabývá identitou švédské menšiny ve Finsku, a to nejen ze sociologického hlediska, ale i z hlediska literárního, neboť diplomantka v praktické části analyzuje zobrazení menšiny ve vybraných dílech finskošvédského spisovatele Kjella Westöa. Cílem práce je podle diplomantky osvětlit filosofickou otázku „kdo jsem?“ ve vztahu k identitě finských Švédů a nastínit jednotlivé faktory, které vytvářejí finskou/švédskou/finskošvédskou identitu. Zároveň diplomantka usiluje o stanovení konkrétních prostředků, které Westö používá pro vykreslení finskošvédské identity svých postav.

Práce je přehledně členěna na teoretickou část, ve které diplomantka uvádí do základní problematiky týkající se otázky identity (etnicita, menšina, jazyk apod.) a představuje historii a postavení švédskojazyčné menšiny ve Finsku. Teoretická část je velmi dobře zpracována, větší prostor by si možná zasloužila kapitola 1.5 o vlivu bilingvismu na identitu obecně, i když je tato problematika lehce zmíněna i v závěru podkapitoly 2.6.3. Drobnou poznámku bych dále měla k podkapitolám o švédské menšině ve Finsku. Diplomantka nastiňuje vztahy v rámci menšiny stejně jako přístup k této menšině z pohledu Finska. Podlé mého názoru by na tomto místě bylo přínosné alespoň okrajově zmínit i postoj Švédska k dané menšině, z hlediska zvoleného literárního tématu například ve vztahu k recepci literární produkce finskošvédských spisovatelů. Při obhajobě bych tedy diplomantku požádala, zda by se mohla krátce vyjádřit i k postoji Švédska k finským Švédům a (pokud je s tím diplomantka obeznámena) k postavení finskošvédské literatury v současném Švédsku, tedy zda je na tuto švédsky psanou literaturu vůbec pohlíženo jako na menšinovou.

Přechod mezi teoretickou a praktickou částí tvoří kapitola o mnohojazyčné literatuře, která by však podle mého názoru měla být doplněna i o kapitolu, jež by podrobněji přiblížila postavu a dílo Kjella Westöa a výrazněji ho zasadila do dobového a uměleckého kontextu. Diplomantka sice v úvodu práce tohoto autora krátce představuje, jedná se však pouze o jeden odstavec, který by si v každém případě zasloužil bližší rozvedení, neboť dílo Westöa je východiskem pro rozsáhlé analýzy v praktické části práce. Zároveň se - jak diplomantka sama zmiňuje - jedná o v českém kontextu ne příliš známého autora, který by si už právě proto zasloužil podrobnější uvedení, nejlépe v samostatné kapitole. Praktickou část diplomové práce pak tvoří podrobný rozbor čtyř prozaických textů Westöa. V dělení praktické části vyniká především analogie, na základě které jsou kapitoly, a tedy analýzy jednotlivých děl, strukturovány. Pro čtenáře se tak nabízí velmi dobré srovnání již při samotném čtení práce, ještě dříve, než se dostane k závěru. Oceňuji i výraznější koncentraci na problematiku jazyka a jeho role při formování identity, což je z mého pohledu jeden z nejdůležitějších faktorů pro utváření identity v rámci menšiny.

Diplomová práce se vyznačuje řadou kvalit, v úvodu bych zmínila samotný výběr tématu, neboť - jak diplomantka sama poukazuje - k tématu finskošvédské literatury dlouhou

dobu chybělo adekvátní dílo v českém jazyce a sama by ráda touto diplomovou prací přispěla k rozšíření povědomí o existenci finských Švédů. Po nedávno vydané publikaci dr. Jana Dlaska se tak jedná o další příspěvek k debatě o této menšinové literatuře. V této souvislosti oceňuji diplomantčin přístup k citátům ve švédštině, u nichž uvádí v poznámce pod čarou jejich český překlad. Diplomová práce se tak stává přístupnou i čtenářům, kteří neovládají švédský jazyk na pro pochopení textu nutné úrovni. Naopak anglické citáty by podle mého názoru nemusely být překládány, neboť lze předpokládat čtenářovu (byť ne vždy zcela dokonalou) znalost tohoto jazyka. Vedle řečeného také vyzdvihuji diplomantčinu snahu spojit oba své studované obory a využít jazykových a kulturních znalostí švédštiny i finštiny, stejně jako ambiciózní snahu zabrousit kromě literatury i do jiné vědecké oblasti, konkrétně sociální antropologie, díky čemuž lze na její práci nahlížet jako na - v současné době tolik žádané a oblíbené - interdisciplinární dílo.

Jako velmi zdařilou hodnotím praktickou část práce, ve které diplomantka s převahou prokázala své interpretační schopnosti ve vztahu k analyzovaným textům a dochází k mnoha zajímavým závěrům a postřehům. Především podkapitoly týkající se identity postav jsou výsledkem samostatné práce s textem, které však diplomantka mohla lépe usouvztažnit k terminologii a konceptům představených v teoretické části práce (například pojem etnicita / etnikum se v praktické části v podstatě nevyskytuje). Kapitoly týkající se jazykové stránky děl svědčí o diplomantčiných dobrých lingvistických postřezích. V praktické části bych však uvítala konkrétněji formulované dílčí závěry po každé kapitole, tedy po dokončení práce na daném analyzovaném textu, například výrazněji propojit představenou identitu postav s analyzovanou jazykovou stránkou románu. Při pročítání praktické části se dále nemohu ubránit myšlence, zda by nebylo lepší zvolit si menší penzum primární literatury a pokusit se ještě podrobněji rozpracovat například motivaci pro střídání jazykového kódu (viz mé otázky do diskuze níže), než se snažit obsáhnout takto rozsáhlou základnu autorových textů na úkor hlubších analýz a promyšlenějšího usouvztažnění.

K diplomantčiným závěrům z praktické části bych měla pár doplňujících otázek, které primárně nejsou formulovány jako kritické připomínky, ale měly by být chápány spíše jako podnět do diskuze během obhajoby:

1) kap. 4.1 - diplomantka zmiňuje názvy fiktivních čtvrtí Marracott Hill a Marracott Beach a odkazuje na skutečné předobrazy částí Helsinek. Autorovu volbu fiktivních názvů pro existující čtvrti komentuje následovně: „Proč se tentokrát rozhodl pro fiktivní názvy lze vysvětlit intenzitou symbolického významu, který obě čtvrti v textu mají.“ (pozn. citát je přesně opsán, absence čárky je v originálním textu práce). Poprosila bych diplomantku o osvětlení této teze - znamená to, že by čtvrti neměly symbolický význam, kdyby se jmenovaly tak, jak se ve skutečnosti jmenují, i když také zahrnují (pokud mohu ze švédského překladu soudit) obdobné výrazy „höjden“ a „näs“?

2) střídání jazykového kódu. V podkapitole 4.3.1 diplomantka uvádí, že „Často jde o promluvu prokazatelně finskojazyčné postavy, proč ale autor použil finský výraz právě na daném místě, není zcela jasné [...]“. V podkapitole 7.3.2 dochází k podobnému závěru, tedy že se jí v konkrétním případě „nepodařilo vysledovat, proč spolu dvě postavy, které spolu s největší pravděpodobností mluví finsky (viz výše), najednou přecházejí do švédštiny, stejně

jako v některých případech není možné s jistotou určit, proč například švédskojazyčná postava bez zjevného důvodu použije finský idiom.“ I přes toto upřímné přiznání bych diplomantku požádala, aby se ještě jednou zamyslela nad motivací pro střídání jazykového kódu, a to především v promluvách finskojazyčných postav.

3) překlad finských výrazů. Ráda bych slyšela diplomantčin názor na překlad, dovysvětlení či naopak absenci překladu finských výrazů do švédštiny. Diplomantka tuto skutečnost zmiňuje např. v podkapitole 4.3.1, kde však podobně jako u předchozí otázky navržené možnosti pouze letmo komentuje s odkazem na autorovu předpokládanou částečnou znalost finštiny u čtenáře. Povšimla si diplomantka při čtení a analýze textů Westöa, zda by šlo uvažovat o určitém klíči v překládání/převádění/ponechání finských výrazů? V podkapitole 5.3.1 diplomantka zmiňuje autorovu tendenci zachovat pocit autenticity a přiblížit čtenáři neznalého finštiny pocit jazykové bariéry. Lze tuto motivaci uplatnit i v jiných příkladech a našla by se případně i jiná motivace než autenticita?

4) vývoj ztvárnění identity v díle Kjella Westöa - vyplývá z diplomantčiny analýzy určitá tendence ve formování identity, střídání jazykového kódu a (ne)překládání finských výrazů z hlediska diachronie?

Jako jeden z kladů práce bych vyzdvihla diplomantčiny samostatné úvahy, které se objevují například již v úvodu, kde se zamýšlí nad skutečností, že finskošvédská menšina je oproti menšině Sámů relativně neznámá a opomíjená (vedle autorčiných argumentů bych mimo jiné poukázala na geografickou rozsáhlost sámského území, které zahrnuje více severských států, které pak sámskou kulturu propagují na různých sobě vlastních úrovních). Z velké části považují diplomantčiny subjektivní úvahy za příjemné obohacení jinak tradičně suše působící teorie (například její intence doplnit Musílkovo rozdělení typů identit o příslušnost ke společenské vrstvě), v některých případech však tyto úvahy působí až příliš subjektivně a zasloužily by si podložení či alespoň odkázání na příslušnou relevantní sekundární literaturu (například otázka minimální znalosti finskošvédské menšiny mimo hranice severských zemí by měla být podrobněji prozkoumána v sekundární literatuře, než se k ní diplomantka ve svém úvahovém stylu vyjádří). Některé postřehy pak působí až lehce pateticky a zmírňují požadované odborné vyznění práce (opět z úvodu: „Otázku „kdo vlastně jsem a kam patřím“ si klade každý mladý člověk.“ - opravdu? A jenom mladý člověk?).

Z hlediska práce se sekundární literaturou bych se klonila k používání jiných pramenů než *Všeobecné encyklopedie*, byť se jedná jen o výchozí definici. Sama diplomantka uvádí, že citovaná definice je nedostatečná, a proto se jí snaží různorodě doplnit z jiných zdrojů, přesto se k ní uchyluje i v jiných souvislostech, kdy by bylo vhodnější využít fundovanějších a propracovanějších vymezení. Vedle toho bych uvítala i uvedení do existující diskuze týkající se textů Kjella Westöa, aby bylo jasné, do jaké míry je diplomantčina analýza jedinečnou. Obecně mě v praktické části překvapila relativní absence odkazů k sekundární literatuře týkající se Westöa, což však může být dáno i skutečností, že k dílu tohoto autora ještě nebylo napsáno tolik odborných studií.

V závěru bych chtěla zhodnotit formální a stylistickou stránku práce, která je z většiny uspokojivá. Postrádám však číslování stran - diplomantka v obsahu uvádí čísla stránek, kde se jednotlivé kapitoly a podkapitoly nacházejí, samotná práce je však nečíslovaná. Absence číslování ztěžuje čtení nejen čtenáři, který by si rád zpětně nalistoval některé teoretické kapitoly, ale i oponentovi práce, který by rád poukázal na chyby na konkrétních stránkách. Stejně tak by práce měla být v nejlepším případě zarovnána do bloku a v obsahu by si všechny názvy kapitol zasloužily být psány s velkým počátečním písmenem. Ze stylistického hlediska diplomantka občas opomíjí čárku po vložené větě (např. hned v úvodu práce: „To, že jsme vychováni v jiném jazyce, než většina ostatních kolem nás je fakt, který [...]“), stejně jako se objevují tradiční nešvary v podobě opakování slov a syntaktických konstrukcí (např. kap. 1: „[...] výzkum emocí v poslední době prokázal, že [...]. Studium etnicity prokázalo, že [...]“) a problematika větného členění (z podkapitoly 1.1: „Je podle něj náročné, kudy přesně tyto hranice vedou“).

Předložená diplomová práce je výsledkem samostatného výzkumu a svědčí o prostudování relevantní odborné literatury a diplomantčině schopnosti analyzovat literární text ve vytyčených souvislostech. Práce odpovídá obsahovým i formálním požadavkům kladeným na diplomovou práci a s ohledem na výše řečené ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji hodnotím klasifikačním stupněm **výborně či velmi dobře**, podle průběhu obhajoby.

V Praze, dne 20. 1. 2019

Mgr. Radka Stahr, Ph.D.

odd. skandinavistiky ÚGS FF UK